

Krzysztof Prymon

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

PRAKTYCZNE PROBLEMY OCENY SYTUACJI FINANSOWEJ ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ

Zakłady ubezpieczeń to jednostki prowadzące działalność ubezpieczeniową na podstawie przepisów o działalności ubezpieczeniowej. Podobnie jak banki są one podmiotami finansowymi, co oznacza, że podstawową działalnością operacyjną, do której zostały powołane, jest obrót środkami pieniężnymi. W uproszczeniu można stwierdzić, że działalność firm ubezpieczeniowych polega na przyjmowaniu składek od klientów i wypłacaniu w stosownych momentach odszkodowań. Specyfika branży ubezpieczeniowej jest widoczna przy spojrzeniu na sprawozdania finansowe. Występują tam pozycje, których nie ma w sprawozdaniach finansowych innych jednostek. Stosowane są terminy specyficzne dla branży ubezpieczeniowej, z którymi trudno się spotkać w innych okolicznościach, jak np.: reasekuratorzy, cenci, retrocedenci itp. Można zauważyć także oryginalne sprawozdania „Techniczny rachunek ubezpieczeń majątkowych i osobowych”, „Techniczny rachunek ubezpieczeń na życie”.

Podstawową kategorią ekonomiczną w firmie ubezpieczeniowej jest tzw. składka przypisana brutto (można ją porównać z przychodami ze sprzedaży produktów i towarów w firmie produkcyjno-handlowej).

Specyfika rachunkowości ubezpieczeniowej polega m.in. na:

- odwróconym cyklu produkcyjnym (najpierw uzyskuje się przychody z tytułu składek, a później dopiero ponosi się koszty odszkodowań),
- występowaniu specyficznych sprawozdań finansowych,
- czasowości i długoterminowości zawieranych transakcji,

Wynik finansowy zakładów ubezpieczeń ustala się dwustopniowo. Najpierw ustala się wynik techniczny w technicznym rachunku zysków i strat. **Wynik techniczny** jest to wynik na działalności ubezpieczeniowej. Techniczny rachunek zysków i strat jest inny dla stosowanych ubezpieczeń na życie i inny dla ubezpieczeń majątkowych i osobowych. Specyficzne jest to, że zakłady ubezpieczeń nie dążą

do maksymalizacji wyniku technicznego. Wynik w okolicach zera jest wielkością uważaną za prawidłową.

Następnie wynik techniczny przenoszony jest na ogólny rachunek zysków i strat, jest korygowany o przychody i koszty działalności lokacyjnej, pozostałe przychody i koszty operacyjne, a także zyski i straty nadzwyczajne oraz podatek dochodowy.

W firmach ubezpieczeniowych specyficzny jest także zakładowy plan kont. W zespole 0, który obejmuje ewidencję rzeczowych składników majątku, wartości niematerialnych i prawnych oraz lokat, nieruchomości nie są zaliczane do rzeczowych składników majątku, lecz stanowią lokaty, nawet wtedy, gdy są wykorzystywane dla własnych celów biurowych. W zespole 1 „Środki pieniężne i rachunki bankowe” przechowywane w kasach krajowe i zagraniczne środki płatnicze oraz krótkoterminowe papiery wartościowe nie stanowiące formy lokat. W innych zespołach ZPK różnica polega głównie na specyficznych pozycjach występujących tylko w zakładach ubezpieczeń.

Przy analizie pasywów bilansu należy pamiętać, że kapitał podstawowy nie może być niższy niż minimalna wysokość kapitału gwarancyjnego wymaganego dla grup, w których zakład ubezpieczeń prowadzi działalność.

W przeciętnej firmie ubezpieczeniowej struktura przychodów wygląda następująco:

Składka przypisana brutto	ok. 71,0%
Rozliczenia z reasekuratorami	ok. 9,5%
Inne przychody techniczne na udziale własnym	ok. 0,2%
Przychody z lokat	ok. 8,5%
Inne przychody operacyjne	ok. 10,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z wybranych firm ubezpieczeniowych.

Koszty w zakładzie ubezpieczeń są księgowane zgodnie z zasadą memoriału. Oznacza to, że kosztem może być odszkodowanie wypłacone za szkody powstałe w danym roku (z pewnymi odstępstwami od tej reguły).

Struktura kosztów przeciętnej zakładu ubezpieczeń wygląda następująco:

Wypłacone odszkodowania i świadczenia brutto	ok. 46,6%
Rozliczenia z reasekuratorami	ok. 14,4%
Koszty akwizycji	ok. 6,6%
Koszty administracyjne	ok. 12,3%
Inne koszty techniczne na udziale własnym	ok. 0,8%
Zmiana stanu rezerw	ok. 13,7%
Koszty działalności lokacyjnej	ok. 0,1%
Inne koszty operacyjne	ok. 5,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z wybranych firm ubezpieczeniowych.

Aby zrozumieć treść ekonomiczną wskaźników finansowych stosowanych w analizie finansowej zakładów ubezpieczeń, należy zapoznać się z niektórymi pojęciami i terminami występującymi w działalności ubezpieczeniowej:

Składki brutto – składki przed uwzględnieniem udziału reasekuratorów.

Składki na udziale własnym – składki po uwzględnieniu udziału reasekuratorów.

Szkoda – strata wyrządzona w ubezpieczonym mieniu przez określone zdarzenie losowe, za którą zakład ubezpieczeń jest obowiązany wypłacić odpowiednie odszkodowanie.

Współczynnik szkodowości – stosunek odszkodowań i świadczeń, z uwzględnieniem stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia do składki zarobionej; przy kalkulacji współczynnika należy uwzględnić koszty likwidacji szkód [2; 5].

Najczęściej stosowane wskaźniki w działalności ubezpieczeniowej to:

Wskaźnik zyskowności na bazie składki brutto	$= \frac{\text{zysk netto}}{\text{składka przypisana brutto}}$
Wskaźnik zyskowności na udziale własnym	$= \frac{\text{zysk netto}}{\text{składka przypisana na udziale własnym}}$
Wskaźnik zyskowności działalności ubezpieczeniowej na udziale własnym	$= \frac{\text{wynik techniczny ubezpieczeń}}{\text{składka przypisana brutto na udziale własnym}}$
Wskaźnik szkodowości na bazie składki brutto	$= \frac{\text{odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto} \pm \text{zmiana stanu rezerw}}{\text{składka zarobiona brutto}}$
Wskaźnik szkodowości na udziale własnym	$= \frac{\text{odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto} \pm \text{zmiana stanu rezerw}}{\text{składka zarobiona na udziale własnym}}$
Wskaźnik kosztów akwizycji	$= \frac{\text{koszty akwizycji}}{\text{składka przypisana brutto}}$
Wskaźnik kosztów administracyjnych	$= \frac{\text{koszty administracyjne}}{\text{składka przypisana brutto}}$
Wskaźnik kosztów działalności ubezpieczeniowej na udziale własnym	$= \frac{\text{koszty działalności ubezpieczeniowej na udziale własnym} \pm \text{inne koszty techniczne na udziale własnym}}{\text{składka na udziale własnym}}$
Wskaźnik zamrożenia środków	$= \frac{\text{środki trwałe + lokaty długoterminowe}}{\text{kapitały własne + rezerwy techniczno-ubebezpieczeniowe na udziale własnym}}$
Wskaźnik płynności finansowej	$= \frac{\text{płynne środki finansowe}}{\text{składka przypisana brutto}}$

Wskaźnik poziomu lokat	$= \frac{\text{średnia wartość lokat bez należności depozytowych od cedentów}}{\text{uśredniona suma kapitałów własnych i rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na udziale własnym}}$
Wskaźnik rentowności lokat	$= \frac{\text{dochody z lokat}}{\text{średnia wartość lokat bez należności depozytowych od cedentów}}$
Stopień pokrycia marginesu wypłacalności	$= \frac{\text{środki własne}}{\text{margines wypłacalności}}$
Współczynnik wypłacalności	$= \frac{\text{środki własne}}{\text{składka przypisana na udziale własnym}}$
Stopa zwrotu z aktywów	$= \frac{\text{zysk netto}}{\text{średnia wartość aktywów}}$
Stopień pokrycia lokatami funduszu ubezpieczeniowego	$= \frac{\text{lokaty} - \text{należności depozytowe od cedentów}}{\text{rezerwy techniczno-ubezpieczeniowe na udziale własnym}}$
Wskaźnik retencji (zatrzymania składki)	$= \frac{\text{składka przypisana na udziale własnym}}{\text{składka przypisana brutto}}$
Wskaźnik retencji odszkodowań	$= \frac{\text{odszkodowania i świadczenia brutto} - \text{udział reasekuratorów w odszkodowaniach i świadczeniach}}{\text{odszkodowania i świadczenia brutto}}$

Źródło: opracowanie własne na podstawie prospektów emisyjnych wybranych firm ubezpieczeniowych.

Wymienione wyżej wskaźniki ukazują sytuację finansową firmy ubezpieczeniowej. Systematyczna obserwacja kształtowania się wielkości wskaźników pozwala na syntetyczną ocenę i analizę spółki. Przy obserwacji wskaźników należy zwracać uwagę na to, które czynniki wpływają na wielkość wskaźników. Przydatna może być analiza przyczynowa z wykorzystaniem metod deterministycznych. Przeprowadzając analizę wskaźnikową firmy ubezpieczeniowej, należy pamiętać o specyficznych uwarunkowaniach działalności ubezpieczeniowej.

Wyniki analizy wskaźnikowej powinny być odpowiednio interpretowane. Na przykład systematyczny wzrost relacji rezerw techniczno-ubezpieczeniowych do składki przypisanej brutto i na udziale własnym oraz pełne pokrycie funduszu ubezpieczeniowego na lokatach świadczą o rosnącym bezpieczeństwie działalności ubezpieczeniowej spółki. Wzrost wskaźnika szkadowości na udziale własnym należy ocenić negatywnie, pamiętając jednak o tym, że wzrost ten może wynikać z utworzenia zbyt wysokich rezerw szkadowych na należności z tytułu zawartych umów reasekuracyjnych.

Przy analizowaniu sytuacji majątkowej i finansowej zakładów ubezpieczeń możemy stwierdzić, że – ogólnie rzecz biorąc – są one w nieco lepszej sytuacji niż banki. Objawia się to w tym, że firma ubezpieczeniowa o wiele więcej środków pieniężnych przyjmuje, niż wypłaca, w związku z czym mniej ryzykuje niż bank. Największe zagrożenie dla firm ubezpieczeniowych stanowią kataklizmy i inne zdarzenia nieprzewidywalne. Należy pamiętać, że zdarzenia losowe to nie tylko zdarzenia wywołane działaniem siły wyższej, również działanie drugiego człowieka może być powodem wywołania zdarzenia losowego. Najlepszym tego przykładem może być tragedia, która wydarzyła się 11 września 2001 r. w Waszyngtonie i Nowym Jorku. Mimo iż nie było to działanie siły wyższej (ponieważ samolot został celowo skierowany w budynki), trudno stwierdzić, że nie było to zdarzenie losowe (nieprzewidywalne). Firmy ubezpieczeniowe, które ubezpieczały World Trade Center należały do najlepiej zarabiających. Jednak po tym wydarzeniu większość z nich wpadła w problemy finansowe, wynikające z obowiązku wypłaty dużych odszkodowań.

Firma ubezpieczeniowa zatem (w normalnych warunkach) ryzykuje mniej niż bank, ponieważ podstawowym źródłem dochodu banku są odsetki od udzielonych klientom kredytów. W związku z tym, że każdy kredytobiorca może okazać się niewypłacalny, zarówno aktywa banku, jak i wynik finansowy są obciążone dużym ryzykiem operacyjnym. Poza tym świadomość ubezpieczeniowa społeczeństwa jest większa niż chęci do zaciągania kredytów bankowych. Ubezpieczony chce być niemal każdy człowiek (od jego sytuacji finansowej zależy, czy chce się ubezpieczyć na życie, czy też ubezpieczyć swój majątek, czy chce dokonywać wpłat na III filar).

Istnieją także obligatoryjne wymagania co do ubezpieczania siebie czy też swojego majątku. Zaciągać kredyty chcą przeważnie osoby fizyczne lub prawne, które mają zamiar prowadzić działalność gospodarczą, popartą realnym biznesplanem. Sytuacja zakładu ubezpieczeń jest lepsza niż sytuacja np. banku, ponieważ bank, udzielając kredytów klientom, ryzykuje własne środki oraz środki udziałowców. Firma ubezpieczeniowa przyjmuje środki od osób fizycznych i prawnych i ma prawo nimi dysponować. Jest to bardzo istotne z punktu widzenia oceny sytuacji przedsiębiorstwa, gdyż biegły rewident powinien przy wydawaniu opinii o sprawozdaniu finansowym ocenić zdolność do kontynuacji działalności.

Literatura

- [1] Nowak S., *Rachunkowość ubezpieczeniowa*, Wyższa Szkoła Bankowa, Poznań 1998.
- [2] Orlowska H., *Vademecum ubezpieczeniowe*, Kris, Warszawa 1995.
- [3] Paczuła Cz., *Rachunkowość ubezpieczeniowa*, Difin, Warszawa 2000.
- [4] Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie szczegółowych zasad rachunkowości ubezpieczeniowej z 10 grudnia 2001.

-
- [5] Ustawa o działalności ubezpieczeniowej, DzU 1990 nr 59, poz. 344 z późn. zm.
[6] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst. ujedn. DzU 2002 nr 76.

PRACTICAL PROBLEMS OF THE ASSESSMENT OF THE FINANCIAL SITUATION OF INSURANCE COMPANIES

Summary

The purpose of the article is to present some problems connected with the financial situation of insurance companies. They are liable for general principles of accountancy of units. However, specificity of this kind of activity causes that the estimation of financial situation of these units have to take into consideration some specific elements of actuarial accountancy like e.g. specific institutional plan of company accounts, specific moment of incurring of costs and getting of income, agreement conclusion for long term, financial result established in two stages, etc.